

GULYÁS LÁSZLÓ

A MAGYAR KIRÁLYSÁG ROMÁN MEGSZÁLLÁSÁNAK SZAKASZAI, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A PARTIUM ÉS A TISZÁNTÚL ELFOGLALÁSÁRA

1. Bevezetés

Az 1918. november 3-án Padovában megkötött fegyverszünet utáni hónapokban a Magyar Királyság szomszédai – a születőfélben lévő Csehszlovákia¹ és Nagy-Románia², illetve a délszláv állammá átalakuló Szerb Királyság³ – jelentős területeket foglaltak el a magyar állam területéből. A legnagyobb területet a román hadsereg szállta meg, csapataik még Győrt is elfoglalták

Írásunk első felében nagy vonalakban bemutatjuk Magyarországon ezen román megszállásának szakaszait. Mivel jelen munkánk alapvetően egy olyan tanulmánykötet bevezető tanulmányaként íródott, amely Csongrád, Csanád és Torontál vármegyék 1918–1920 évi történéseit mutatja be tanulmány második felében részletesen kitérünk a román megszállás ötödik szakaszára – 1919. április 16-tól–1919. május 2-ig –, melynek során a románok megszállták a Partiumot és a Tiszántúlt.

-
- 1 Gulyás László (2018/a): A csehszlovák állam születése. BBC History 2018/október 52–58. old.
  - 2 Nagy-Románia születéséről lásd Gulyás László-Csüllög Gábor (2013): A román állam területi kialakulásának története III. 1914–1918. Közép-Európai Közlemények, 2013/3. szám 177–185. old; Gulyás László-Csüllög Gábor (2016): A román állam területi kialakulásának története IV. Nagy-Románia születése a terepen. Közép-Európai Közlemények 2016/1. szám 158–170. old.
  - 3 Gulyás László (2018): A jugoszláv állam születése. BBC History 2018/december 83–87. old.

2. A román megszállás szakaszai

A Magyar Királyság román megszállása 1918. november 12-én kezdődött, amikor a román hadsereg két hadosztálya (a 7. gyalog- és az 1. vadászhadosztály) megkezdte az átkelést a Kárpátokon.⁴ A megszálló hadműveletek zárópontja pedig 1919. augusztus 28-a, amikor a román csapatok Magyaróvár elfoglalására tettek sikertelen kísérletet.

Ezt a 10 hónapig tartó – időnként megtorpanó, kétszer is több hónapig szünetelő – megszállási folyamat⁵ véleményünk szerint az alábbi 8 kisebb szakaszra osztható:

- ✓ **Első szakasz:** 1918. november 12-től 1918. december 12-ig
- ✓ **Második szakasz:** 1918. december 12-től 1918. december 31-ig
- ✓ **Harmadik szakasz:** 1918. január 1-től 1919. január 28-ig
- ✓ **Negyedik szakasz:** 1919. január 28-tól 1919. április 15-ig.
- ✓ **Ötödik szakasz:** 1919. április 16-tól 1919. május 2-ig.
- ✓ **Hatodik szakasz:** 1919. május 3-tól 1919. július 20-ig.
- ✓ **Hetedik szakasz:** 1919. július 20-tól 1919. augusztus 4-ig
- ✓ **Nyolcadik szakasz:** 1919. augusztus 4-től 1919. augusztus 28-ig

Nézzük meg az egyes szakaszok eseménytörténetét: az első szakasz első hetében – 1918. november 13–20. között – a román hadsereg átkelt a Bukovinából Erdélybe vezető két hágón (Radnai-hágó és Borgói-hágó), illetve behatolt a Felső-Moldvából Erdélybe vezető szorosokba (Tölgyesi, Gyimesi, Ojtozi),

---

4 Erdély elvesztésének témakörében alapműnek tartjuk Raffay Ernő (1987): Erdély 1918–1919-ben. Magvető Kiadó. Budapest. Jelen tanulmány szerzője szintén foglalkozott a kérdéskörrel, lásd Gulyás László (2019): Erdély elvesztése és a Székely Hadosztály. In: Gulyás László (szerk.): Trianonról közérthetően. Tizenkét előadás a nemzeti, polgári, konzervatív történetírás jegyében. Szegedi Egyetemi Könyvkiadó–Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged. 149–169. old. Rövid de fontos összefoglalás Fodor János (2017): Impériumváltás Erdélyben. Rubicon, 2017/7–8. 89–93. old. Lásd még Romsics Ignác (2018): Erdély elvesztése 1918–1947. Helikon Kiadó. Budapest.

5 Ennek részleteiről lásd Suba János (2000): A román királyság 1919. évi hadjárata Magyarországgal szemben. Új Honvédségi Szemle. 2000/8. szám 82–90. old.

elfoglalta azokat, és rajtuk keresztül megkezdte az Erdélybe történő benyomulást. Néhány nappal később a Beszterce-völgyben és a Szamos-völgyben is megjelentek a román csapatok. Az erdélyi előrenyomulás egész november hónap folyamán töretlenül folytatódott.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a november 12-i román támadás mindenféle jogalap nélküli volt, hiszen a románok azután indították meg offenzívájukat, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia november 3-án aláírta a padovai fegyverszünetet. De a helyzet gyökeresen megváltozott november 13-án, amikor a Károlyi-kormány aláírta a belgrádi katonai konvenciót, amely demarkációs vonalat jelölt ki Magyarországon déli és keleti részére vonatkozóan. Ezután a románok már arra hivatkoztak, hogy csupán a konvencióban előírt demarkációs vonalat kívánják elfoglalni.⁶ Ezen vonal román szakaszának elfoglalása 1918. december 2–12. között történt meg. Mint a 1. térképről leolvasható, a Beszterce–Marosvásárhely, Nagyenyed–Déva–Zám vonaltól keletre-délkeletre fekvő területek román megszállás alá kerültek.⁷

A második szakasz 1918. december 12-én vette kezdetét, azzal, hogy az erősen románbarát Berthelot tábornok, mint a Dunai Hadsereg parancsnoka ezen a napon engedélyezte a román csapatok számára, hogy átlépjék a belgrádi katonai konvenció demarkációs vonalát. Berthelot távirata értelmében a románok, mint stratégiai fontos városokat megszállhatták Máramarosszigetet, Szatmárnémetit, Nagybányát, Nagykárolyt, Dést, Kolozsvárt, Nagyváradot és Aradot.⁸ Ezen engedély birtokában a román hadsereg több helyen átlépte a belgrádi konvenció vonalát. A magyar kormány, miután értesült a román előrenyomulásról, 1918. december 15-én tiltakozást jelentett be Vix alezredesnél, a Budapesten állomásozó antant misszió vezetőjénél. Vix a panaszt továbbította Párizsba, és jelezte, hogy véleménye szerint a magyar kormány panaszai a román előrenyomulással kapcsolatban jogosak és megalapozottak.⁹

6 Gulyás (2019) 152. old.

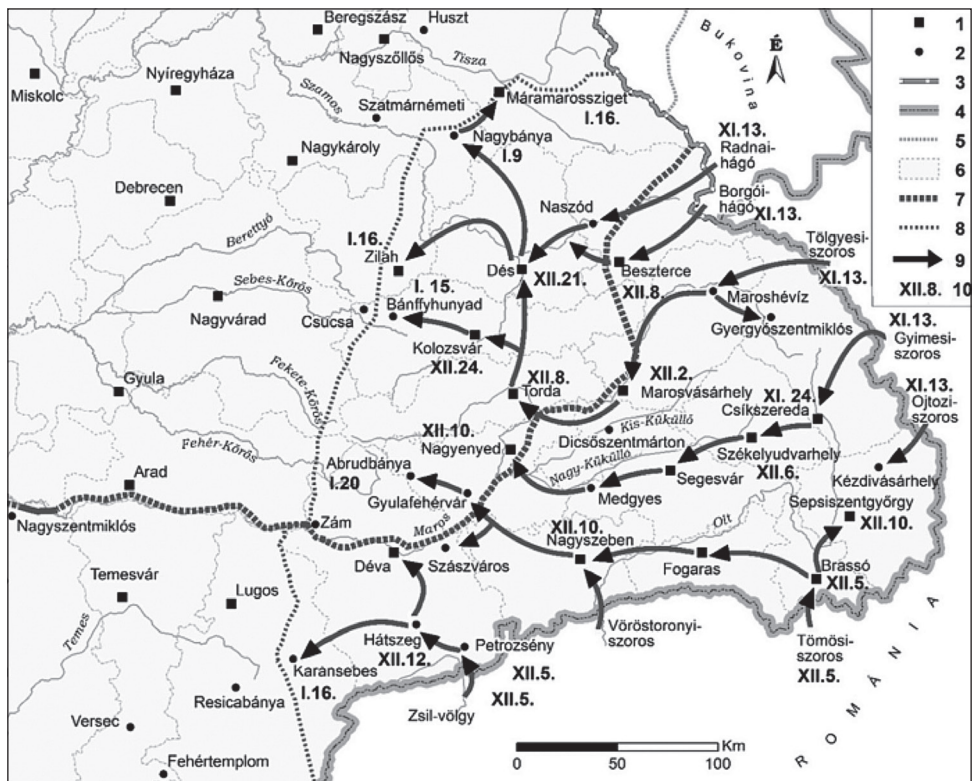
7 Fráter Olivér (2003): Erdélyi magyar helyzetkép 1916–1919-ben. Hamvas Intézet, Budapest. 117. old.

8 Berthelot döntésének motivációiról lásd: Ormos Mária (1984): Padovától Trianonig. Kossuth Kiadó, Budapest 112–115. old.

9 Raffay Ernő (2010): Balkáni Birodalom. Nagy-Románia megteremtése. Kárpátia Stúdió, Budapest. 189. old.

A Berthelot által engedélyezett előrenyomulást Párizs utasítására Franchet' D Esperey 1918. december 24-én leállította. De a december 12–24. között eltelt idő elegendő volt a románok számára arra, hogy messze a belgrádi katonai konvenció vonala mögé hatoljanak. Ennek során 1918. december 24-én elfoglalták Kolozsvárt. Aznap a román előrenyomulás a Nagybánya–Kolozsvár–Déva vonalon állt meg (lásd 1. térkép).

1. térkép: Erdély román megszállása 1918 novembertől 1919 áprilisáig

Jelmagyarázat: 1. megyeshatár; 2. fontosabb település; 3. Magyarország határa; 4. az Osztrák–Magyar Monarchia határa; 5. osztrák tartományhatár; 6. vármegyehatár; 7. belgrádi katonai konvenció vonala; 8. a román csapatok által január 20-án elért és április 16-ig tartott vonal; 9. a román hadsereg előrenyomulási iránya; 10. a települések megszállásának dátuma

Forrás: Csüllög–Gulyás–Suba (2020)¹⁰ 118–119. old.

10 Csüllög Gábor–Gulyás László–Suba János (2020): Térképek a trianoni békediktátum történetéhez. A trianoni békediktátum története hét kötetben sorozat IV. kötete. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.

Ezek után Berthelot tábornok 1918. december 31-én megállapodást kötött Apáthy Istvánnal – ő állt Kelet-Magyarországi Főkormánybiztosság élén – egy a román és a magyar csapatokat elválasztó, ún. semleges zóna felállításáról. Ez a zóna 15 km széles volt, és a Nagybánya–Kolozsvár–Déva vonaltól nyugatra, illetve a Déva–Arad–Szeged vonaltól északra helyezkedett el. Ezen vonal futása kedvezőtlen volt a magyarok számára, hiszen lehetővé tette, hogy az addig csak felerészben megszállt Hunyad, Torda-Aranyos és Kolozs vármegyék, illetve az addig meg nem szállt Szolnok-Doboka vármegye román megszállás alá kerülhessenek.¹¹ A románok 1919 januárjának elején elfoglalták a Berthelot–Apáthy vonalig terjedő területet [az Apáthy–Berthelot semleges zónát a 2. térképen tüntettük fel – G. L.].

2. térkép: Apáthy–Berthelot semleges zóna, 1918. december 31.

Jelmagyarázat: 1. A belgrádi konvenció vonala; 2. A Bartha – Hodza féle demarkációs vonal; 3. Az 1918 december 23-i antantjegyzék demarkációs vonala; 4. A román csapatok által január 28-ig elért vonal; 5. Az Apáthy – Berthelot féle semleges zóna; 6. A semleges övezet; 7. Az 1919. március 20-i Vix jegyzékben javasolt semleges övezet; 8. Magyarország határa.

Forrás: Csüllög–Gulyás–Suba (2020) 124-125. old.

¹¹ Fráter (2003) 155. old.

A harmadik szakasz azzal vette kezdetét, hogy a román hadsereg figyelmem kívül hagyva az Apáthy–Berthelot egyezményt, és 1919 januárjának első napjaiban újra támadásba lendült. A román csapatok beléptek az Apáthy–Berthelot semleges zónába, sőt tovább nyomultak, egyrészt a Bánffyhunjad–Csucsca, másrészt a Zsibó–Zilah irányba. De ezen offenzívájuk kemény ellenállásba ütközött. Az előrenyomuló román alakulatok első ízben 1919. január 6-án az Egeres nevű falunál voltak kénytelenek harcba bocsátkozni. De az igazi fordulópont 1919. január 13-án került sor, amikor Kratochvil Károly¹² által megszervezett Székely Hadosztály¹³ csapatai megállították őket. Ennek közvetlen előzménye az volt, hogy Kratochvil Budapestről a hadügyminisztertől távirón azt a parancsot kapta, hogy térjen ki a nagyobb erők elől, és kerüljön minden vérontás. Ezt a parancsot azonban nem volt hajlandó kiadni. Erről így írt emlékirataiban: *„Azért nem engedtem ezt kiadni, mert én már a fegyveres ellenállást Csucsánál saját felelősségemre elrendeltem.”*¹⁴ Ezért a magyar történészek döntő többsége ezen napot tekinti a Székely Hadosztály születésnapjának.

A Székely Hadosztály rögtön át is esett a tűzkeresztségen: 1919. január 13-án a Zilahtól északra fekvő Cigányi falu határában a magyar alakulatok egy kisebb ütközetben összecsaptak az előrenyomuló román csapatokkal, és meghátrálásra kényszerítették őket. Kratochvil a Nagybányától Zámig terjedő, körülbelül 170

12 Pályafutásáról Domonkos László (2010): Az elfelejtett parancsnok – Kratochvil Károly élete. Masszi Kiadó, Budapest.

13 Az 1945 előtt született munkák közül fontos részleteket mutatnak be az alábbi könyvek: Zágoni István (1943): Székelyföld ítéletidőben. Griff Könyvkiadó, Budapest. Koréh Endre (1929): Erdélyért. A Székely Hadosztály története 1918–1919. 1. köt. Makkay Zoltán Könyvkiadó Vállalata, Budapest. A szocialista korszakban született, de a mai napig használható Fogarassy László (1971): Az ismeretlen székely hadosztály. (Adatok Tiszántúl és Erdély hadtörténetéhez az 1918/1919. évi forradalmi időszakban a román általános támadásig). In. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve. 225–251. old. Napjaink szakirodalmából alaplíműnek tartjuk az alábbi könyveket: Gottfried Barna-Nagy Szabolcs (2011): A Székely Hadosztály története. Tortoma Kiadó. Barót; Domonkos László (2009): Az elárult hadosztály. Masszi Könyvkiadó. Budapest Számos további értékes tanulmányt közöl a Nagy Magyarország 2010/április tematikus száma, melynek címe „Ki volt Kratochvil Károly? A Székely Hadosztály” száma.

14 Krathochvil Károly (é. n.): A székely hadosztály 1918–1919. évi bolsevista-ellenes és ellenforradalmi harcai a székely dicsőségért, Erdélyért, Magyarország területi épiségeért és Európáért. A kötetet reprintben 2017-ben az Attraktor Kiadó újra megjelentette. Mivel a 2017. évi kiadást használtuk, a továbbiakban Krathochvil (2017) jelzéssel hivatkozunk rá. Jelen hivatkozás jelzete Krathochvil (2017) 36. old.

km hosszú front középső szakaszán, Csucsánál állította fel a 21. ezredet, hogy védje a történeti Erdély határát jelentő Királyhágót. Ezzel párhuzamosan a front déli szakaszán a Maros-völgyét, míg a front északi szakaszán a Szamos-völgyét zárta le csapataival. Azaz Kratochvil az „eddig és nem tovább” jegyében megszervezte a front magyar oldalát. Közben gróf Festetics Sándor hadügyminiszter a székely önkéntes alakulatoknak a Székely Hadosztály nevet adományozta.¹⁵

A következő napokban több kisebb-nagyobb, változó végeredményt hozó összeütközésre került sor. 1919. január 23–28. között a magyarok előrenyomultak Bánffyhunad irányába, sőt Kolozsvár visszafoglalásának terve is felmerült. Ugyanekkor a románok megpróbálták előrenyomolni Nagyvárad irányába, de ez a támadásuk kifulladt. A január 13. után kibontakozó harcokat látva Franchet d'Espèrey tábornok 1919. január 21-én kiadott egy parancsot, melyben megtiltotta a román erőknek a további előretörést. Ennek a parancsnak a román hadsereg engedelmessé vált, beszüntette támadását. A januári harcok következtében kialakult helyzetet az alábbi módon rögzíthetjük: A román csapatok 1919. január 28-ra a Máramarossziget–Nagybánya–Zilah–Csucsá–Zám vonalon álltak meg és néztek farkasszemet a Székely Hadosztállyal (lásd az 1. térkép 8. jelmagyarázatát).

A negyedik szakaszban – amely 1919. január 28-tól 1919. április 15-ig tartott – a magyar–román fronton nem került sor újabb komoly összecsapásokra, bő másfél hónap szünet következett. Ezen az se változtatott, hogy 1919. március 21-én a polgári kormányt a kommunisták megbuktatták és kezdetét vette az ún. Tanácsköztársaság.

Az ötödik szakasz az 1919. április 16-i román támadással indult. Ezen szakasról a „Bevezetésben” már jelzett okok miatt tanulmányunk jelen helyén nem írunk. Ehelyett tanulmányunk 3. pontjában mutatjuk be a Partium és a Tiszántúl megszállását a többi szakasznál jóval részletesebben.

A hatodik szakasz 1919. május 3-án kezdődött és július 20-ig tartott. Ezen időszak alatt a front a Tisza vonalán húzódott, és nem mozdult. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a Tanácsköztársaság csapatai az északi hadjárattal voltak elfoglalva, míg a románok ráérősen várakoztak a Tiszánál, számukra nem volt sürgős a további támadás.

A hetedik szakasz 1919. július 20-án vette kezdetét. Ezen a napon a magyar Vörös Hadsereg támadást intézett a román hadsereg ellen. Az első napok – ez volt az ún. tiszai csata, július 20–24. – sikerrel zárultak, a magyarok több terü-

¹⁵ Domonkos (2010) 205. old.

letet is visszafoglaltak a Tiszántúlon: északon Rakamazt, közepén Tiszafüredet, Kunhegyest és Mezőtúrt, míg délen Szentest és Hódmezővásárhelyt. 1919. július 24-én azonban a román hadsereg ellentámadásba ment át, és 26-án estére ismét ellenőrzése alá vonta az egész Tiszántúlt. A román csapatok július 29-én pedig átlépték a Tiszát, a következő napokban elfoglalták a Duna–Tisza közét, míg északon Salgótarjánig nyomultak előre. Budapestre az első román egységek augusztus 3-án vonultak be, majd 4-én délben a román főerők is megérkeztek a fővárosba.

A nyolcadik szakaszra azért került sor, mert hadműveleteket a románok a magyar főváros elfoglalása után sem állították le, behatoltak a Dunántúlra. Délnyugati irányban Székesfehérvárt (augusztus 9.) és Veszprémet (augusztus 18.) foglalták el. Míg északnyugati irányban Győr (augusztus 18.) nyomultak előre. Augusztus 21-én, Magyaróvár, illetve augusztus 28-án Kapuvár elfoglalására tettek kísérletet, de ez kudarcba fulladt. Ezzel lezárult a magyar állam román megszállásának folyamata.

3. A Partium és a Tiszántúl megszállása, avagy a román megszállás ötödik szakasza

3.1. A Székely Hadosztály harcai és fegyverletétele, április 16–április 26.

Mint azt már az előző fejezetben jeleztük a román megszállás ötödik szakasza 1919. április 16-án indult el. A jelentős túlerőben lévő román csapatok rövid idő alatt komoly eredményeket értek el. A legnagyobb sikert a románok Csucsánál érték el, ahol a román támadás megindulása előtt néhány órával a Székely Hadosztály 21. ezredét az oda Budapestre megérkező két nemzetközi vörös zászlóalj váltotta fel. Ezen vörös alakulatok harci értékét jól mutatja, hogy csucsai ténykedésüket rablással kezdték, majd eszeveszett céltalan lövöldözéssel folytatták, aztán az első román puskalövések után bőszen futásba kezdtek. Erdély kapuja, a Királyhágó ezzel elveszett.¹⁶

Kratochvil kénytelen volt Nyírbátor és Mátészalka irányába elrendelni a Székely Hadosztály visszavonulását. A székely alakulatok ezt csak a folyamatos román előrenyomulás következtében kibontakozó harcok közepette tudták végrehajtani, de eközben súlyos személyi veszteségeket szenvedtek.

¹⁶ Gottfried–Nagy (2011) 93. old.

Ezen magyar–román harcokkal párhuzamosan a közvetlen hátszországban incidensekre került sor a székelyek és a vörösök között is. Szatmár város vörös direktórium a román előretörés hírére el akart szökni a városból, „természetesen” magával akarta vinni a város pénztárát és egyéb anyagi javakat. A Szatmáron tartózkodó egyik székely zászlóalj elfogta a direktórium tagjait, azok azonban éjszaka megszöktek. Budapest válaszul azonnal elrendelte a vésztörvényesszéki vizsgálatot az ügyben érintett székely zászlóalj ellen. Ez azonban nem elszigetelt esemény volt: a frontvonal mögötti városok (Debrecen, Nagyvárad, Szatmár) kisebb-nagyobb rangú vörös politikusai, katonai parancsnokai sorra küldték a jelentéseket arról, hogy a székelyek között „*kitört az ellenforradalom*”.

Budapest ezekre a hírekre keményen reagált: a Székely Hadosztály frontvonal mögötti vonatait – ezeken főleg élelmiszert és hadianyagot szállítottak – és az ezeket biztosító székely egységeket Debrecenben és Nyíregyházán a vörös katonák megtámadták, a székelyeket lefegyverezték és letartóztatták. Közben Pogány József egy különítménnyel Nyíregyházára érkezett, azonnal kivégeztetett egy általa ellenforradalmárnak tartott tisztet, egy másikat pedig börtönbe vettetett, és parancsot adott, hogy a vörös csapatok tartóztassák fel a Székely Hadosztály számára utánpótlást szállító egységeket.

A „két malomkő közé” szorult – előlről a román, hátulról a vörös támadás – Kratochvil nem látott más megoldást, mint a románok előtti fegyverletételt. Az ezzel kapcsolatos tárgyalásokat 1919. április 18-án kezdeményezte a román parancsnokkal. Az elhúzódo tárgyalások – miközben a románok nem voltak hajlandók beszüntetni a hadicselekményeket – eredményeképpen Demecserben (Szabolcs megye) 1919. április 25-én Kratochvil kiadta utolsó hadparancsát a Székely Hadosztály katonái számára. Ebben katonái tudára adta, hogy a román hadsereg nem tekinti a Székely Hadosztályt bolsevik, vörös, kommunista csapatoknak, ezért hajlandó megszüntetni az ellenségeskedést, ha a székely alakulatok készek a fegyverszünetre. Ezek után kijelentette, hogy a Székely Hadosztály katonái hónapok óta hőiesen és becsülettel harcoltak a legnehezebb viszonyok között. Majd így folytatta: „*Mérlegelve a reménytelen általános helyzetet, nem vállalhatok felelősséget azért, hogy tovább vért ontsatok ilyen körülmények között. Válasszatok Ti, melyik utat akarjátok és e szerint járjanak el a parancsnokok, akik közvetlen ellenséggel állnak szembe.*”¹⁷

A hadparancs kiadása után Pogány József Nyíregyházáról azonnal felhívta Kratochvil demecseri parancsnokságát. Az ezredes azonban a csapatoknál tartózkodott, így Pogány csak Stomm Marcellel – Kratochvil egyik tisztje – tudott

17 A hadparancsot teljes terjedelmében közli: Kratochvil (2017) 62–63.

beszélni, akivel közölte: „...személyesen jön ki a hadosztályhoz, s rendet fog csinálni a hadosztálynál.”¹⁸A beszélgetés után Stomm azonnal intézkedett, mivel attól tartott, hogy Pogány tényleg megjelenik különítményeseivel Demecseren, s elrendelte, hogy a Nyíregyházáról Demecserre vezető utat egy székely század azonnal szállja meg, és ha Nyíregyháza felől gépkocsikat lát közeledni, azonnal vegye azokat géppuskatűz alá. Pogány látogatására nem került sor, a telefonbeszélgetés volt az utolsó érintkezés a Székely Hadosztály és a nyíregyházi vörös hadosztály parancsnokság között.

1919. április 26-án a székelyek letették a fegyvert a románok előtt. Ezzel 400 tiszt és valamivel több, mint 4000 főnyi legénység került hadifogságba. A szocialista történetírás a fegyverletételt az alábbi módon értékelte: „...ezen a napon [mármint április 26-án – G. L.] a székely különítmény vezetőinek árulása befejezett ténnyé vált...”¹⁹

Úgy véljük, hogy a Székely Hadosztály árulásának szocialista történészek²⁰ által kidolgozott tétele hamis, a történészek elemzése azt mutatja, hogy nem beszélhetünk árulásról. A Székely Hadosztály több hónapon keresztül megakadályozta, hogy a román hadsereg bevonuljon Budapestre. Amikor a hónapok óta nélkülöző hadosztály ellen április 16-án megindult a román támadás, illetve ezzel párhuzamosan a hátukban tartózkodó vörös alakulatokkal is összetűzésekbe keveredtek, Kratochvil számára egyértelművé vált, hogy az egyetlen lehetséges megoldás a románok előtti fegyverletétel. Egyetértünk Nagy Szabolccsal, aki így értékelte a fegyverletételt: „Mindenesetre szomorú tény, hogy a Székely Hadosztály katonái úgy érezték, jobban járnak, ha a románok előtt teszik le a fegyvert, mintha sorsukat a Tanácsköztársaságra bíznák...”²¹

18 Stomm Marcel emlékiratok (1990). Sajtó alá rendezte Gallyas Ferenc. Magyar Hírlap Könyvek. Pallas Lap- és Könyvkiadó, Budapest. 57. old.

19 Liptai Ervin (1985): Magyarország hadtörténete. 2. kötet. Zrínyi Kiadó, Budapest. 200. old

20 Az árulásról szóló álláspont lehangosabb képviselője Liptai Ervin volt, lásd az előző lábjegyzetet.

21 Nagy Szabolcs (2011): Árulás vagy ellehetetlenülés. A Székely Hadosztály és a forradalmi erők viszonya a Veszprém Megyei Levéltárban őrzött Kratochvill-hagyaték tükrében. Levéltári Szemle, 2011/3. sz. 19–46. old.

3.2. A román offenzíva tovább folytatódik, 1919. április 26. – 1919. május 2.

A románok számos partiumi város elfoglaltak már a Székely Hadosztály fegyverletétele előtt, de a román offenzíva tovább folytatódott a fegyverletétel után is, immár a tiszántúli városok kerültek sorra,²² illetve ezzel párhuzamosan a Kárpátalja egy részére is bevonultak. Erről a megszállási folyamatról az alábbi táblázatot szerkesztettük:

1. táblázat: A kárpátaljai, a partiumi és a tiszántúli városok román megszállása

A frontszakasz megnevezése	A város neve	A megszállás dátuma
Kárpátalja	Huszt	április 20.
	Munkács	április 26.
	Csap	április 28.
A front északi szakasza	Mátészalka	április 23.
	Kisvárdá	április 26.
	Nyíregyháza ¹	április 26.
	Tokaj	április 26.
Partium	Érmihályfalva	április 20.
	Nagyvárad ²	április 20.
	Nagyszalonta	április 20.
A front középső szakasza	Debrecen ³	április 23.
	Berettyóújfalu	április 22.
	Tiszafüred	május 1.
	Karcag	április 26.
A front déli szakasza (Békés vármegye)	Gyula	április 23.
	Békéscsaba	április 26.
	Gyoma	április 28.
	Szarvas	április 28.
A front legdélibb szakasza (Csongrád és Csanád vármegye)	Hódmezővásárhely ⁴	április 30.
	Szentes ⁵	április 30.

Megjegyzéseket lásd a következő oldalon.

²² Kerepeszki Róbert (2011): Rettenetes rablás. Román megszállás a Tiszántúlon. Rubicon 2011/5. szám 36–42. old.

- 1 Nyíregyháza megszállásáról lásd Bene János (2013): Nyíregyháza román megszállása 1918–1919-ben. Vörös és fehér. A vörös és fehér uralom hátországa – 1919 vidéken. Nagy Szabolcs szerk. (2013): Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém. 79–94. old.
- 2 Dr. Fleisz János (2005): Egy város átalakulása. Nagyvárad a két világháború között 1919–1940. Literator. Nagyvárad.
- 3 Debrecen megszállásáról lásd Bödök Gergely (2016): Tizenegy hónap. Debrecen román megszállása 1919–1920-ban. Kommentár, 2016/1. 68–86. old.
- 4 A hódmezővásárhelyi eseményekről lásd Makó Imre (2010): Hódmezővásárhely román megszállása 1919–1920. A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve. Szeged. 139–159. old; Makó Imre (2010): A vörös offenzíva és a román megtorlás Hódmezővásárhelyen 1919-ben. A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve 2010. Máyer Nyomda és könyvkiadó. Hódmezővásárhely- Budapest. 57–88. old.
- 5 Szentes megszállásáról lásd Perczel Olivér (2017): „Behatolnak védtelen aggokhoz és nőkhöz” – Román megszállás Szentesen 1919–1920. Kommentár, 2017/5–6. szám 34–51. old.

Forrás: A szerző saját szerkesztése

Gyakorlatilag a románok április 30-ig az összes tiszántúli várost elfoglalták, és a tiszafüredi és szolnoki hídfők²³ kivételével mindenütt uralták a Tisza vonalát. A két hídfőt másnap, május 1-jén rohamozták meg, a támadások miatt a magyar csapatoknak azokat ki is kellett üríteniük. 1919. május 1-jén a román hadsereg Kárpátaljától Szegedig végig a Tisza vonalánál állt.

De a két hídfő elfoglalása ellenére Bukarest megállította előrenyomulását, ennek jegyében a Tisza keleti partján a román csapatok beásták magukat. 1919. május 2-án Kun Béla kormánya fegyverszünetet kért és kapott a románoktól.

Joggal merül fel a kérdés: a románok miért álltak meg a Tiszánál, miért nem folytatták előrenyomulásukat Budapest felé? Válaszunk három részből áll: egyrészt a román irredenta mozgalom évszázados célja volt a Tiszáig tartó Nagy-Románia megteremtése.²⁴ Május 1-jén ez az álom valósággá vált. Másrészt Bukarest folyamatos diplomáciai huza-vonát játszott a versailles-i béke-

²³ A hadseregek által a folyók meg nem szállt, túlsó partján létesített és védett állások, melyek az esetleges átkelés biztosítását szolgálják, meglétük esetén nem az átkelés közben, nagyon előnytelen helyzetben, hanem csak a szárazföldön, biztosabb pozícióban kell az ellenséggel felvenni a harci érintkezést.

²⁴ A kérdéskörrel alapl műnek tartjuk Jancsó Benedek (2004): A román irredenta mozgalmak története. Attraktor, Máriabesnyő–Gödöllő.

konferenciával. Így május első napjaiban még nem lehetett tudni, hogy Versailles hogyan vélekedik a további román előrenyomulásról. Harmadrészt a születőfélben lévő Nagy-Románia másik oldalán, a Dnyeszter-mentén a bolsevik orosz hadsereg fenyegető katonai felvonulást hajtott végre, ezért fontossá vált az ottani román csapatok megerősítése.

Itt jelezzük, úgy véljük, hogy a magyar történetírás román-magyar háborúval kapcsolatos egyik nagy adóssága annak feltárása, hogy a magyarországi front és a besszarabiai front küzdelmei hogyan függtek össze egymással.

Tanulmányunk zárásaképpen leszögezhetjük, hogy 1919. május 2-án befejeződött Magyarország román megszállásának ötödik szakasza. Ez igen eredményes volt, hiszen a Király-hágótól a Tiszáig nyomultak előre, azaz elfoglalták a Partiumot és a Tiszántúlt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

FELDOLGOZÁSOK

- Bene János (2013):** Nyíregyháza román megszállása 1918–1919-ben. Vörös és fehér. A vörös és fehér uralom hátországa – 1919 vidéken. Nagy Szabolcs szerk. (2013): Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém. 79–94. old.
- Bödök Gergely (2016):** Tizenegy hónap. Debrecen román megszállása 1919–1920-ban. Kommentár, 2016/1. 68–86. old.
- Csüllög Gábor–Gulyás László–Suba János (2020):** Térképek a trianoni békediktátum történetéhez. A trianoni békediktátum története hét kötetben sorozat IV. kötete. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged.
- Domonkos László (2009):** Az elárult hadosztály. Masszi Könyvkiadó. Budapest.
- Domonkos László (2010):** Az elfelejtett parancsnok – Kratochvil Károly élete. Maszsi Kiadó. Budapest.
- Fodor János (2017):** Impériumváltás Erdélyben. Rubicon, 2017/7–8. 89–93. old.
- Fráter Olivér (2003):** Erdélyi magyar helyzetkép 1916–1919-ben. Hamvas Intézet. Budapest.
- Gottfried Barna – Nagy Szabolcs (2011):** A Székely Hadosztály története. Tortoma Könyvkiadó. Barót.
- Gulyás László – Csüllög Gábor (2013):** A román állam területi kialakulásának története III. 1914–1918. Közép-Európai Közlemények, 2013/3. szám 177–185. old.

- Gulyás László-Csüllög Gábor (2016):** A román állam területi kialakulásának története IV. Nagy- Románia születése a terepen. Közép-Európai Közlemények 2016/1. szám 158–170. old.
- Gulyás László (2018/a):** A csehszlovák állam születése. BBC History 2018/október 52–58. old.
- Gulyás László (2018/b):** A jugoszláv állam születése. BBC History 2018/december 83–87. old.
- Gulyás László (2019):** Erdély elvesztése és a Székely Hadosztály. In. Gulyás László (szerk.): Trianonról közérthetően. Tizenkét előadás a nemzeti, polgári, konzervatív történetírás jegyében. Szegedi Egyetemi Könyvkiadó-Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged. 149–169. old.
- Jancsó Benedek (2004):** A román irredenta mozgalmak története. Máriabesnyő-Gödöllő. Attraktor.
- Kerepeszki Róbert (2011):** Rettenetes rablás. Román megszállás a Tiszántúlon. *Rubicon* 2011/5. szám 36–42. old.
- Liptai Ervin (1985):** Magyarország hadtörténete. 1–2. kötet. Zrínyi Kiadó. Budapest.
- Makó Imre (2009):** A vörös offenzíva és a román megtorlás Hódmezővásárhelyen 1919-ben. A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve 2009. Máyer Nyomda és könyvkiadó. Hódmezővásárhely–Budapest. 57–88. old.
- Makó Imre (2010):** Hódmezővásárhely román megszállása 1919–1920. A Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság évkönyve. Szeged. 139–159. old.
- Nagy Magyarország 2010/április tematikus száma: „Ki volt Kratochvil Károly? A Székely Hadosztály” címmel.
- Nagy Szabolcs (2011):** Árulás vagy ellehetetlenülés. A Székely Hadosztály és a forradalmi erők viszonya a Veszprém Megyei Levéltárban őrzött Kratochvill-hagyaték tükrében. Levéltári Szemle, 2011/3. szám 19–46. old.
- Ormos Mária (1984):** Padovától Trianonig 1918–1920. Kossuth Kiadó. Budapest.
- Perczel Olivér (2017):** „Behatolnak védtelen aggokhoz és nőkhöz” – Román megszállás Szentesen 1919–1920. Kommentár, 2017/5–6. szám 34–51. old.
- Raffay Ernő (1987):** Erdély 1918–1919-ben. Magvető Kiadó. Budapest.
- Raffay Ernő (2010):** Balkáni Birodalom. Nagy-Románia megteremtése. Kárpátia Stúdió. Budapest.
- Romsics Ignác (2018):** Erdély elvesztése 1918–1947. Helikon Kiadó. Budapest.
- Suba János (2000):** A román királyság 1919. évi hadjárata Magyarország ellen. Új Honvédségi Szemle. 2000/8. szám 82–90. old.

EMLÉKIRATOK

Koréh Endre (1929): Erdélyért. A Székely Hadosztály története 1918–1919. 1-2. kötet. Makkay Zoltán Könyvkiadó Vállalata, Budapest. A Magyar Ház Kiadó (Budapest) 2000-ben reprintben újra kiadta.

Krathochvil Károly (2017): A székely hadosztály 1918–1919. évi bolsevista-ellenes és ellenforradalmi harcai a székely dicsőségért, Erdélyért, Magyarország területi épségéért és Európáért. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő.

Stomm Marcel emlékiratok (1990). Sajtó alá rendezte Gallyas Ferenc. Magyar Hírlap Könyvek. Pallas Lap- és Könyvkiadó, Budapest.

Zágoni István (1943): Székelyföld ítéletidőben. Griff Könyvkiadó, Budapest.